

TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYA

Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал
1996 йилда ташкил этилган.

2020/2-son

Таҳрир кенгаши раиси:
Ўзбекистон Республикаси

Олий ва ўрта махсус таълим вазири
Маджидов Иномжон Уришович

Таҳрир кенгаши раиси ўринбосарлари:

Абдурахманов О.Қ.
Холмухамедов М.М.

Бош муҳаррир:

З.Т.Хасимов

Ривожлантириш маркази директори

Таҳрир кенгаши аъзолари:

Ибрагимов И.У.

(бош муҳаррир ўринбосари)

Бегимкулов У.Ш.

Бузрукхонов С.М.

Холқов А.Ж.

Исмаилов Б.М.

Базаров О.Х.

Ҳамраев М.С.

Ризаев Ф.Х.

Туробжонов С.М.

Марахматов А.Р.

Ходиев Б.Ю.

Умурзоков Ў.П.

Рахимов Ф.Х.

Сирожиддинов Ш.С.

Шукуров Э.Х.

Жамоатчилик кенгаши аъзолари:

Пардаев А.Х.

Раҳманов Х.Ш.

Шарипов Ш.С.

Эшмуродов А.Т.

Хайдаров О.А.

Аллабергатов Р.К.

Раҳимова У.А.

Қурбанов Ш.Э.

Ризаев Ж.А.

Муталов Ш.А.

Ибрагимов М.М.

Нишонов Х.М.

Мирсодиқова М.С.

Матжубов А.

Иноят Ф.Ш.

Каримов К.Х.

Бабаходжаев С.Н.

Шарипов К.А.

Абдурахмонов Қ.Х.

Таҳририят:

Аллабров Т. – масъул муҳаррир,

Усмонова Д. – дизайнер

MUNDARIJA

ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA VA O'QUV JARAYONINI LOYIHALASH

Н.Жиянова. Таълимда оғзаки нутқ кўникмаларини шакллантирувчи омиллар.....	4
А.Т.Тургунова. Замонавий ёшларнинг ахлокий тарбиясида – кекса авлод вакиллариининг роли.....	7
А.Э.Хўжакулов. Мактабгача таълим ташкилоти тарбияланувчиларида оилага қадриятли муносабатни шакллантиришнинг педагогик шартлари.....	11
Х.Умаров., С.К.Каримова. Бошлангич синфларда она тили ўқитишнинг илмий педагогик асослари.....	15
Д.Р.Рахматуллаева. Ўқувчиларнинг тадбиркорлик фаолиятига тайёргарлик даражасини аниқлаш методикасини жорий этиш ва педагогик самарадорлигини баҳолаш услубияти.....	17
Г.И.Мухамедов., У.Н.Хўжамкулов. Кластер таълимга нисбатан инновацион ёндашув сифатида.....	22
З.М.Қурбанова., В.М.Шаков. Педагогик технологияларнинг таълим-тарбия жараёнидаги ўрни ва улардан фойдаланиш омиллари.....	28
Н.И.Қамолова. Ўқитувчининг махсус-илмий ва методик тайёргарлигига асосланган биокимёвий таркибга эга бўлган методик масалаларни тузиш ва ечиш методикаси.....	33
Р.Б.Расулова. Она тили фанини ўқитишда икtidорли ўқувчиларни аниқлаш ва уларнинг нутқ маданиятларини оширишда замонавий педагогик технологияларидан фойдаланиш.....	37
Н.А.Мирзаева. Биологияда амалий тажрибалар ўтказишнинг замонавий виртуал ечимлари.....	40
У.Р.Рустамов., Б.Қ.Маманазаров. Умумтаълим мактаб физика дарсларида ўзгармас электр токи қонуниларини тушунтиришда ўлчамлилик методини қўллашнинг хусусиятлари.....	43
О.А.Йўдошев. Дунё ҳамжамиятида педология таснифи.....	46
Ш.К.Ташбаева., Н.О.Умирова. Методика преподавания законов химических реакций.....	50
Z.S.Rasulova., G.U.Turaeva. Maktab o'quvchilariga ona tili darslarini o'qitishning samarali uslublari va imkoniyatlari.....	52
TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	
У.Рихсибоев., Х. Халилова., Х. Рихсибоева. Айланани тенг бўлакларга бўлишда ихтиёрий учбурчаклардан фойдаланишнинг графо-аналитик усули.....	54

КЛАСТЕР ТАЪЛИМГА НИСБАТАН ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ СИФАТИДА

КЛАСТЕР КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ОБРАЗОВАНИЮ

CLUSTER AS AN INNOVATIVE APPROACH TO EDUCATION

Ғ.И.Мухамедов—ректор

Ўзбекистон Республикаси Фан арбоби;

У.Н.Хўжамкулов—кафедра мудири

Чирчик давлат педагогика институти.

Аннотация

Мақолада педагогик таълим кластери тушунчасига таъриф берилган ва унинг зарурати, Ўзбекистон шароитида уни амалга ошириш механизмлари, тамойиллари ҳамда йўналишлари кўрсатиб берилган. Тошкент вилояти мисолида педагогик таълим кластерининг амалий аҳамияти илмий ҳулосаланган.

Калим сўзлар: кластер, кластер стратегияси, кластер шакллари, кластер тамойиллари, кластер субъектлари, педагогик таълим кластери, рақобатбардошлик, миметик метод, интеграция, инновацион занжир, инновацион ёндашув, латерал стратегия, фокусли стратегия.

Аннотация

В статье описывается понятие педагогического кластера и его необходимость, механизмы, принципы и направления его реализации в контексте Узбекистана. Практическая роль педагогического кластера на примере Ташкентской области научно обоснована.

Ключевые слова: кластер, кластерная стратегия, кластерные формы, кластерные принципы, кластерные субъекты, педагогический кластер, конкурентоспособность, миметический метод, интеграция, инновационная цепочка, инновационный подход, латеральная стратегия, фокусная стратегия.

Annotation

The article describes the concept of a pedagogical cluster and its necessity, mechanisms, principles and directions for its implementation in the context of Uzbekistan. The practical role of the pedagogical cluster on the example of the Tashkent region is scientifically substantiated.

Keywords: cluster, cluster strategy, cluster forms, cluster principles, cluster actors, pedagogical cluster, competitiveness, mimetic method, integration, innovation chain, innovative approach, lateral strategy, focus strategy.

Жамиятда юз бераётган туб ўзгаришлар, шубҳасиз, таълим соҳасини ҳам камраб олмакда. Миллий таълим тизимининг кейинги чорак асрдаги фаолиятига назар ташлайдиган бўлсак, кўплаб ижобий ишлар амалга оширилганининг гувоҳи бўламиз. Айни пайтда, айтишимиз жоизки, кадрлар тайёрлаш соҳасида таълим турлари ўртасидаги алоқа ва узвийликнинг таъминланишида айрим камчиликлар ҳам кузатилдики, бу пировардида, мақсадни белгилашдаги тарқокликка ва таълим сифатининг пасайишига сабаб бўлди. Кадрлар тайёрлаш бўйича давлат сиёсатида ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ўзига хослиги ва талаб ҳамда эҳтиёжларининг тўлиқ ҳисобга олинмаслиги,

меҳнат бозоридаги талаб ва таклифнинг чуқур ўрганилмаслиги натижасида кадрларнинг ҳудудлар кесимидаги тақсимолида мувозанатнинг бузилиши кузатилди. Бу айрим ҳудудларда педагог кадрларга бўлган эҳтиёжнинг йиллар давомида қондирилмаслигига сабаб бўлди.

Тизимдаги бу каби камчиликларни бартараф этиш мақсадида кейинги икки йилдан ошмироқ вақт мобайнида таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳаларига онд бир қатор президент ва ҳукумат қарорлари қабул қилинди [1].

Таълим тизимини ривожлантиришга қаратилган мазкур ҳужжатларнинг барчасида кадрлар тайёрлаш сифатини тубдан такомиллаштириш, хусусан, тизимга ривожланган

хорижий мамлакатлар тажрибасини татбиқ этиш, соҳага инновацияларни киритиш, хорижий тажрибаларни ўзлаштириш, ижодий ёндашувларни қўллаб-қувватлаш, таълим-фан ишлаб чиқариш учлиги ўртасидаги интеграция жараёнларини кучайтириш билан боғлиқ умумий жиҳатлар мавжуд.

Таълим тизимида кадрлар тақсимотининг тўғри йўлга қўйилмаслиги натижасида юзага келган кадрлар тақчиллиги масаласи, бевосита, узлуксиз таълим тизимида назарда тутилган таълим турлари ўртасидаги узлуксизлик, узвийлик ва интеграциянинг таъминланмаганлиги, ҳудудларда кадрларга бўлган талабнинг истиқбол режалари мавжуд эмаслиги билан юзага келди. Умуман, бу муаммо кенг қамровли ва кўпқиррали ижтимоий масала бўлиб, унинг ечими ҳам бир ёки икки сабабнинг қондирилиши билан ўз ижросини топа олмайди. Бу масала ҳудудий ҳокимликлар ва уларнинг тасарруфидаги тегишли бўлинмаларнинг айна масала бўйича тизимли иш олиб бориши натижасида ўзининг ижобий ечимини топиши мумкин. Ўз навбатида педагогик таълим тизимида шундай янги механизм яратилиши ҳаётий заруратга айландики, унда таълим турлари ўртасида ўзаро назорат ҳам, рақобат ҳам, манфаатларнинг қондирилиши ҳам таъминланиши зарур. Иқтисодиёт ва таълимни ислоҳ қилиш мамлакатимиз олий таълим тизимининг инновацион компонентларини самарали ривожлантириш ва жаҳон бозорида таълим хизматларининг рақобатбардошлигини таъминлашга зарурат туғдирмоқда. Педагогик таълимнинг жамият барқарор ривожланишидаги юқори ижтимоий аҳамиятидан келиб чиққан ҳолда замонавий талаблар, тизимдаги муаммолар ва уларни ҳал қилишда фан ва таълим бўғинлари ўртасидаги тарқоқлик бугунги кунда узлуксиз педагогик таълимни кластер ривожланиш моделига ўтказиш заруратини таъказо этмоқда.

Иқтисодиётдаги кластер назариясининг асосчиси америкалик иқтисодчи, Гарвард бизнес мактаби профессори М.Портер кластернинг шаклланиш механизмининг ўзаро рақобатбардошлигининг ўсишига сабаб бўладиган бир-бирига бевосита боғлиқ соҳаларнинг жамланиши, деб тушунтиради ва ушбу ҳамкорликнинг давлат иқтисодиётидаги ролини аниқлаб беради [3;4].

Рус олимаси Т.И.Шамова эса кластерни алоҳида соҳа (таълим, иқтисодиёт ва б.) сифатида тасаввур қилиб, рақобатбардош самарадорликка эришишдан манфаатдор бўлган соҳалар бирланишининг ташкилий шакллари кучайтириш механизми, деб тушунади [5].

Яна бир рус олимаси Л.Беспалова кластерни ихтиёрий компонентлар қаторида ўзининг тўлиқ функционал ишчанлик қобилиятини сақлайдиган бир нечта тенг ҳуқуқли бўлаклардан иборат бўлган тузилма, деб ҳисоблайди [6].

Ушбу таърифларда мазмунни ифодалаш билан боғлиқ фарқлар кузатилса-да, уларни бирлаштириб турадиган умумий жиҳатлар мавжуд. Бу қуйидагилардир: кластер – ўзаро манфаатли ҳамкорликни таъминлайди; рақобатбардошликни кучайтиради; тенг ҳуқуқли бир нечта компонентлардан ташкил топади; субъектларни ягона умумий мақсад остида бирлаштиради; умумий мақсаддан хусусий манфаатдорликка қараб келинади; давлат учун иқтисодий, ижтимоий, ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлади.

Илмий адабиётларда кластер тушунчаси борасида билдирилган фикрлардан келиб чиқиб, педагогик таълим кластери тушунчасига қуйидагича таъриф бериш мумкин: **педагогик таълим кластери** – муайян географик ҳудуднинг рақобатбардош педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондириш мақсадида бир-бири билан узвий алоқадаги тенг ҳуқуқли алоҳида субъектларнинг, технологияларнинг ва инсон ресурсларининг интеграциялашувини кучайтирувчи механизмдир.

Демак, педагогик таълим кластери миметик (грек тилида *mimēmatē* – тақлид қилмоқ) метод бўлиб, иқтисодиётнинг ишлаб чиқриш соҳасида самарадорликка олиб келган модели педагогик таълим тизимида жорий этишни назарда тутди. Педагогик таълим кластери “таълим – илм-фан – таълим воситалари – технология – бошқарув – бизнес” инновацион занжирини ҳосил қилади ва уни илмий нуқтаи назардан тадқиқ қилиш бугунги педагогикамизнинг олдидаги муҳим вазифалардан бўлиб турибди. Таълим мажмуасини ташкил қилувчи бўғинлар ўртасида мавжуд табиий алоқани манфаатдорлик ва самарадорлик нуқтаи назаридан, маълум ҳудуднинг ижтимоий-иқтисодий аҳволи ва эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда таъминлаш тобора заруратга айланиб бормоқда.

Таълим мажмуасининг асосий маҳсулоти рақобатбардош кадрлар ва таълим хизматлари ҳисобланади. Таълим кластерининг пиروард мақсади таълим ва илмий жараёнларни такомиллаштиришга қаратилган бўлади. Бу эса тизимда бошқарув, тузилма ва сифат билан боғлиқ жиддий ўзгаришлар билан бирга мутахассисларни тайёрлаш тизимида айрим ташкилий ва таркибий ўзгаришларни ҳам талаб қилади. Айна пайтда, бу борадаги ишларнинг барча босқичларида

янги шакллар ва усулларни излаш, таълимнинг барча турларини мақсаднинг умумийлиги ва манфаатларнинг хусусийлиги бўйича алоқадорлигини кучайтириш, улар ўртасидаги интеграцияни таъминлаш масаласи ётади.

Таълим тизимига нисбатан инновацион ёндашув, агар у ҳақиқий ривожланиш жараёнининг мантиғига мос келадиган бўлса, албатта, самарадорликни оширади. Айниқса, таълим муассасаларининг бошқарув тузилмасида мавжуд муаммоларга нисбатан муносиб инновацион ёндашувлар жорий қилинса, мавжуд вазиятни олдиндан баҳолай олиш, ҳодисаларнинг ривожланишини тўғри тахмин қилиш, ўз вақтида чоралар кўриш ва ташкилий бошқарув тузилмасига тузатишлар киритиш имкониятлари пайдо бўлади.

Таълим тизими кластери бу каби муаммоларнинг ечимига нисбатан тўғри ёндашувни қарор топтиради. Зеро, кластерли интеграция жараёнлари моддий, молиявий, технологик, информацион, услубий ва кадрлар соҳасидаги барча ресурсларни жалб қилганлиги билан ҳам энг кучлиси, деб эътироф этилади. Кластер мослашувчан тарзда ўз тузилмалари учун бошқарув тизимини қуриш, ўзаро ишончни таъминлаш учун ҳақиқий ривожланишни олдиндан айтиш (прогноزلаш) имконини беради [7]. Таълим тизимининг таркибий қисмларида сифат ўзгаришлари бўлиши, мазмунли фаолият, умумий ва махсус бошқарув функциялари, дастурлари, технологиялари ва усуллари, иштирокчиларнинг кадрлар салоҳиятини ривожлантириши билан боғлиқ жараёнлар кластер муҳитини яратиш имкониятини беради.

Рус олимлари томонидан таълим кластерларини шакллантириш ва ривожлантиришнинг назарий асосларини ўрганиш касбий таълимга нисбатан кластер ёндашуви (Б.Пугачева, А.В.Леонтьев), фаолият ва педагогик лойиҳалаш назарияси (В.В.Давыдов, В.П.Беспалько, Г.И.Ибрагимов, Б.Ц.Леднев, М.И.Махмутов, А.А.Сластенин), узлуксиз таълим концепцияси (Б.С.Гершунский, Г.В.Мухаметзянова, А.М.Новиков), касб-хунар мактабларида таълимнинг ижтимоий шериклик ва бошқарув муаммоларини очиб берувчи тадқиқотлар (П.Ф.Анисимов, Г.В.Мухаметзянова, Г.И.Ибрагимов, Е.А.Корчагин, В.П.Панасюк, А.С.Субетто) каби йўналишларда олиб борилган [8].

Айни тадқиқотчилар томонидан кластернинг етти асосий стратегияси қайд қилиб ўтилган:

- *географик стратегия*, кичик маҳаллийдан тортиб глобал масштабгача бўлган ҳудудларда ёйилган кластер турлари;

- *горизонтал стратегия*, бир нечта кластерларнинг бирлашувидан ташкил топган кластернинг мигаструктура шакли;

- *вертикал стратегия*, бирлаштирувчи, яъни бир хил даражадаги субъектларни бирлаштирувчи кластерлар;

- *латераль стратегия*, ҳар хил структурадаги субъектларни бирлаштирувчи, ўлчовни иқтисод билан таъминлай оладиган, янги комбинацияларга олиб келадиган кластерлар;

- *технологик стратегия*, бир хил технологиядан фойдаланадиган тузилмалар тўпламида кўзга ташланадиган кластерлар;

- *фокусли стратегия*, битта марказ атрофида жойлашган кластер субъектлари;

- *сифат стратегияси*, ташкилотларнинг ҳамкорликни қандай амалга ошириш асосий масала сифатида турадиган кластер шакли [8].

Бизнингча, рус тадқиқотчилари томонидан қайд қилинган юқоридаги йўналишларни кластер стратегиялари сифатида эмас, балки кластер шакллари ёки йўналишлари сифатида таснифлаш мақсадга мувофиқ. Чунки уларда кластерни амалга оширишнинг устувор мақсадлари – стратегиясидан кўра унинг қандай шакл ва турларда намоён бўлиши ўз ифодасини топган.

Шунингдек, таълим кластерининг самарали ривожланиши қуйидаги шарт-шароит ва омилларга бевосита боғлиқ:

- талабга жавоб берадиган технологик ва илмий инфраструктуранинг мавжудлиги (Д.А.Ялов);
- қатнашчиларнинг ўзаро ҳамкорликка руҳий жиҳатдан тайёрилиги (Д.А.Ялов, В.П.Третьяк);
- кластерни ривожлантиришнинг мустақам ҳудудий стратегиясининг мавжуд бўлиши;
- лойиҳани бошқариш усулини муваффақиятли қўллаш имконияти;

• кластер субъектлари ўртасида ахборот алмашишни таъминловчи кучли ахборот технологиялари (А.А.Мигранян) [8].

Шундай экан, педагогик таълимни кластерлаштириш билан боғлиқ илмий-амалий ишларни муваффақиятли амалга ошириш, уларда самарадорликка эришиш учун биздан мавжуд технологик ва илмий инфраструктурани жараёнга мослаштириш, субъектларда тарғибот-ташвиқот ишларини амалга ошириш воситасида уларнинг мазкур инновацион жараёни тўла англаб етишларига эришиш, ҳамкорлик кўп томонлама манфаат келтиришини англашларига имкон яратиш, кластерни ривожлантиришнинг пухта ўйланган стратегиясини, лойиҳани муваффақиятли бошқаришнинг усул ва йўллари ишлаб чиқиш, қатнашчилар ўртасида тезкор ахборот алмашиш имкониятини яратиш зарур

бўлади. Бу жуда кенг кўламдаги ташкилий жараён бўлиб, вақт ва аниқ мақсадли йўналтирилган фаолиятни талаб қилади. Аммо ушбу ташкилий жараёнларнинг мазмуни олиб бораётган фаолиятимиздан ажралган ҳолат эмас. Дарҳақиқат, педагогик таълимни кластерлаштириш билан шуғулланган рус олимлари: Н.Н.Давыдова, Б.М.Игошев, А.А.Симонова, С.Л.Фоменко кабиларнинг таъкидлашларича, кластерни ривожлантиришнинг аниқ самаралари 5-7 йилда кўзга ташлана бошлайди [8].

Педагогик таълим инновацион кластерининг аниқ мақсад ва вазифаларини белгилаш, фаолият уфқларини олдиндан кўра билиш учун дастлаб унинг қандай тамойилларга таяниши белгилаб олинishi лозим. Ўзбекистон шароитида биз педагогик таълим кластерининг қуйидаги тамойилларини таклиф қиламиз:

» *табiiий алоқадорлик*, кластер субъектлари ўртасидаги ҳамкорлик, алоқадорлик масаласининг табiiийлиги, яъни боғлиқлик масаласининг ҳудудий, соҳавий ёки вазифавий жиҳатдан объективлиги;

» *узвийлик*, кластер субъектларининг ўзаро боғлиқликда занжир ҳосил қилиши, занжирни ҳосил қилувчи ҳар бир бўғиннинг ўзининг аниқ вазифаларига эга эканлиги;

» *изчиллик*, кластер субъектларининг вертикал ягона чизиқда жойлашуви, бунда қуйидан юқорига, оддийдан мураккабга қараб босқичма-босқич ҳаркатланиш тенденциясига амал қилиниши;

» *ворисийлик*, кластернинг авлодлар алмашинувидаги роли, тьюторлик фаолияти, педагогик таълимни кластерлаштириш натижасида субъектларнинг малакали педагог ходимларга бўлган эҳтиёжнинг мунтазам қондирилишига эришиш;

» *замонавийлик*, соҳага онд замонавий илм-фан ютуқларини тизимга жорий қилиш, илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш, ахборот-коммуникация технологияларидан оқилона фойдаланиш;

» *йўналтирилганлик*, кластер доирасида амалга оширилаётган ҳар бир фаолият турининг аниқ мақсадга йўналтирилганлиги, қутилаётган натижаларнинг олдиндан чамалаш ва баҳолаш имкониятининг мавжудлиги;

» *мақсаднинг мултарақлиги*, кластер субъектларининг хусусий мақсадларидан ташқари глобал аспектдаги ягона мақсад атрофида бирлашуви;

» *манфаатларнинг хусусийлиги*, педагогик таълим кластери моделида ҳар бир субъектнинг ҳуқуқий, ижтимоий, иқтисодий жиҳатдан манфаатдор бўлиши, субъектларининг хусусий манфаатлари пировардида умумий манфаат учун

хизмат қилиши;

» *ўзаро назорат*, кластер модели доирасида бирлашган таълим субъектларининг ўзаро ягона тизимни ҳосил қилиши ва бу тизимнинг нуқсонсиз ишлашидан ҳар бир субъектнинг манфаатдор эканлиги, маълум субъектда йўл қўйилган хато ёки камчилик бошқа субъектларнинг фаолият самарадорлигига таъсир кўрсатиши, субъектлар фаолиятини ўзаро баҳолаш тизимининг йўлга қўйилиши.

Педагогик таълим кластери тизимда мавжуд муаммоларни, ўз навбатида, унинг кучли ва кучсиз томонларини аниқлашга имконият яратади. Кластерда ишларнинг ҳолати ҳақида маълумотларнинг жуда объектив бўлиши муҳим аҳамиятга эга. Кластер ёрдамида ҳукумат, таълимни назорат қилувчи давлат идоралари кластер амал қиладиган минтақадаги таълимни ривожлантириш учун амалга оширилган тажриба ва тадқиқот натижаларини самарали қўллашлари мумкин бўлади. Таълимга нисбатан кластер ёндашуви бошқарув органларига тизим ичида самарали ўзаро таъсир ўтказиш учун муайян воситалар билан таъминлаш, муаммоларни яхшироқ тушуниш, минтақада ривожланишнинг илмий асосларини режалаштириш имконини беради.

Буларнинг барчаси:

биринчидан, таълим кластерининг катта илмий-амалий аҳамиятга эга ҳодиса эканлиги ҳақидаги фикрларни тасдиқлайди, бу тизим интеграциялашув орқали янги синергетик сифатга эришиш имконини беради;

иккинчидан, тизимнинг рақобатдошлигини таъминловчи муҳит ва шарт-шароитни яратади;

учинчидан, бунинг сиёсий, иқтисодий, ижтимоий аҳамияти ҳам мавжудлигидир.

Бу жараёндаги бутун тадбирлар мажмуи илмий ва касбий кадрларни тайёрлашнинг асосий пойдевори бўлган таълимнинг рақобатбардошлигини оширишга қаратилган. Аммо кластер доирасида бирлашган субъектларнинг барчаси ҳам дарҳол ҳақиқий натижа бера олмаслигини ҳам унутмаслик лозим.

Педагогик таълим кластерининг аҳамиятини соҳалар бўйича қуйидагича таснифлаш мумкин: *иқтисодий соҳада*: самарали таълим хизматлари бозорини шакллантиришда; *ижтимоий соҳада*: педагогик таълим муассасалари битирувчиларини иш билан таъминлашда; *маркетинг соҳасида*: инновацион таълим технологияларини, таълим муассасаларининг ўқув-тарбиявий ишларида янги имкониятларни оммалаштиришда; *ҳуқуқий соҳада*: кластер доирасида ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйишнинг, шунингдек, таълим муассасаларини

бошқаришнинг янги шаклларига ўтиш билан боғлиқ меъёрий-ҳуқуқий асосларини яратиш; *педагогика соҳасида*: узлуксиз таълим тизимда педагог кадрларни тайёрлашни ҳамкорликда лойиҳалаш соҳаларида кўзга ташланади [8].

Бу барча иштирокчиларнинг ўзаро қўллаб-қувватланишини ва назорат қилинишини таъминлайдиган ўзаро таъсир ва очиқлик кластернинг самарадорлигига хизмат қилади. Бир-бирига яқинлик, ички алоқалар, доимий шахсий алоқалар ва умумий очиқлик ўзаро алоқани ва ахборот узатишни осонлаштиради. Кластерлаштириш билан боғлиқ масалалар таълим соҳасидаги янгиликлар, янги таркибий қисмлар ва ўқув қўлланмаларининг мавжудлиги, таълим жараёнини синаб кўриш, таълим тизимининг ривожланишидаги янги тенденцияларни ўрганишни тақозо қилади.

Таълим кластери фаолияти миллий педагогикамизда янги йўналиш бўлиб, уни амалиётга киритиш педагогик шартларни белгилашни ва малакали мутахассисларни шакллантириш самарадорлигини экспериментал текширишни талаб қилади. Олий таълимнинг кластердаги ўрни инновацион маҳсулотни ишлаб чиқаришда намоён бўлади. Кластер субъектлари бўлган илмий-тадқиқот институтлари ва ишлаб чиқариш муассасалари амалиётлар базасига айланиб, ўзларининг илмий ва ўқув фаолияти бўйича мутахассисларни шакллантиришда уларнинг эҳтиёжлари ва ривожланиш истикболларига мувофиқ равишда иштирок этиш имкониятига эга бўладилар.

Кластернинг барча субъектлари малакага эга бўлган мутахассисларни тайёрлашнинг кўп босқичли тизимини ташкил қилади ва тартибга солади. Иш берувчи ҳам, умумтаълим мактаблари ҳам, ўртамаҳсус, касб-хунар таълими муассасалари ҳам, олий таълим ҳам бу интеграциялашувдан ўз манфаатидан келиб чиқиб жараён иштирокчисига айланади.

Узлуксиз таълим жараёни кўп босқичли тизим бўлиб, ижтимоий даражадаги ўзгаришлар ва субъектларнинг касбий салоҳиятлари унинг ривожланиши учун қулай шароит яратиш беради. Шунинг учун, узлуксиз таълим ғоясининг асосий мақсади – инсоннинг шахс сифатидаги мақоми, истаклари ва қобилиятларини тез ўзгарувчан дунёда меҳнат ва ижтимоий муносабатларга мослаштиришни назарда тутати.

Педагогик таълим кластерини Тошкент вилояти мисолида кўрадиган бўлсак, қуйидаги илмий-амалий аҳамиятга эга хулосаларга келиш мумкин: Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти Ўзбекистон Республикаси

Президентининг 2017 йил 27 июлдаги ПК-3152 сонли Қарори билан ташкил топган бўлиб, унинг илмий ва таълимий тамойиллари қуйидагилардан иборат:

- таълимий, илмий ва инновацион жараёнларни иқтисодиёт ва ижтимоий соҳа билан биргаликда жамлаш;
- ўқув жараёнларининг узлуксизлиги, узвийлигини ва интеграциясини кучайтириш;
- фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини таъминлаш;
- таълимни бошқаришга нисбатан самарали инновацияларни қўллаш;
- ташкилий, ўқув-услубий, илмий ва ахборот-тарбия воситаларини интеграциялаш.

Субъектларнинг ўзаро алоқалари Тошкент вилояти ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг асоси сифатида таълим тизимини шакллантириш доирасида амалга оширилади ва институтнинг тегишли факультетлари ва кафедралари билан яқин алоқада амалга оширилади.

Амалга ошириладиган барча ишлар кластер иштирокчиларнинг бошланғич, профессионал, юқори профессионал ва касбий тайёргарлик даражасига бевосита боғлиқ бўлиб, илмий ва таълим-тарбия кластерини руёбга чиқаришга қаратилган бўлмоғи лозим. Шу билан бирга, ҳудуддаги мактабгача таълим муассасалари, умумтаълим мактаблари, лицей ва касб-хунар коллежлари, олий таълим муассасалари, шунингдек, кластернинг таркибий қисми бўлган бошқа турдаги ташкилотлар умумий мақсадга ишлашлари зарур. Ўқитишда қўшимча ва масофавий таълим ҳам назарда тутилиши лозим. Шунингдек, кластерда республиканинг қатор илмий-тадқиқот институтлари, саноат корхоналари ва бошқа муассасаларини ҳам фаол жалб этиш учун зарур шароитлар яратишга алоҳида эътибор бериш муҳимдир. Бунинг натижасида ҳудудда:

- › *биринчидан*, малакали педагог кадрларга бўлган эҳтиёж сифатли қондирилади (*ижтимоий оқибат*);
- › *иккинчидан*, самарали таълим хизматлари бозори шакллантирилади (*иқтисодий оқибат*);
- › *учинчидан*, инновацион таълим технологияларини, таълим муассасаларининг ўқув-тарбиявий ишларида янги имкониятларни тезкор оммалаштириш имкониятлари пайдо бўлади (*маркетинг соҳасидаги оқибат*);
- › *тўртинчидан*, таълим муассасаларининг ўзаро ҳамкорлигини йўлга қўйишнинг, шунингдек, таълим тизимини бошқаришни янги ташкилий шаклга ўтиш билан боғлиқ меъёрий-ҳуқуқий асослар яратилади (*ҳуқуқий оқибат*);

» бешинчидан, педагог кадрлар тайёрлаш тизимини кластер субъектлари билан ҳамкорликда лойиҳалаш йўлга қўйилади (педагогик оқибат).

Шундай қилиб, таълимга кластер ёндашуви татбиқ қилиш таълим тизимидаги узлуксизлик ва алоқани, таълим турлари ўртасидаги интеграция жараёнларини мустаҳкамлайди. Буни таълимга нисбатан инновация сифатида қараш ва самарадорлигини чамалаш ҳамда амалга ошириш механизмларини ишлаб чиқиш илмий жамоатчилиكنинг олдидаги муҳим муаммолардан саналади. Кластер ёндашуви давлат таълим сиёсатининг мазмунини тубдан ўзгартириб, субъектлар муносабатларига ривожланиш ва самарадорлик мезонлари билан қараш имкони беради. Натижада кластер таълимга нисбатан инновацион ёндашув сифатида ҳудуддаги инсон ресурслари, ташкилотлар ва технологияларни бирлаштирувчи кучли механизмни юзага келтиради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори, “Ўзбекистон Республикаси мактабгача таълим вазирлигини ташкил этиш тўғрисида”, Тошкент ш., 2017 йил 30 сентябрь, ПҚ-3305-сон; Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори, “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”, Тошкент ш., 2017 йил 30 сентябрь, ПҚ-3304-сон; Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори, “Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”, Тошкент ш., 2017 йил 14 март, ПҚ-2829-сон; Ўзбекистон Республикаси

Президентининг Қарори, “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”, Тошкент ш., 2017 йил 20 апрель, ПҚ-2909-сон; Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Қарори, “Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”, Тошкент ш., 2017 йил 22 май, 304-сон.

2. Г.Б.Болоний, В.Ю.Лыскова. Кластерный подход и его использование в научно-педагогических исследованиях. Вестник ТГУ, т.16, вып.1, 2011.

3. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors, Cambridge, 1980, 454 pages.

4. Шамова Т.И. Кластерный подход к развитию образовательных систем// Взаимодействия образовательных учреждений и институтов социума в обеспечении эффективности, доступности и качества образования региона: Материалы 10 Международного образовательного форума (Белгород. 24–26 окт. 2006 г.): в 2 ч. / БелГУ, МПГУ, МАНПО; отв. ред. Т.М. Давыденко, Т.И. Шамова. Белгород: Издательство БелГУ, 2006. Ч. 1. С. 24–29.

5. Беспалова Л. Что такое кластер? URL: <http://siok.rightside.ru/siok/> 2009-12-01-06-24-41. Загл. с экрана.

6. Шарай Н., Кластерный подход в интеграции, «УТ Москва», №15 от 14 апреля 2015 года.

7. Давыдова Н.Н., Игошев Б.М. и др. Образовательный кластер как системообразующий компонент региональной модели непрерывного педагогического образования, Педагогическое образование в России, 2014. № 10, стр.75